

КОНЦЕПЦІЯ

формування мистецького середовища в Тернопільському ліцеї №21 – спеціалізованій мистецькій школі імені Ігоря Герети

I. Актуальність

Розбудова системи національної освіти у напрямі входження до європейського та світового освітнього просторів передбачає формування соціально активної, високо інтелектуальної та національно свідомої особистості. Динамічні зміни життя, оновлення інформації та колосальні темпи її нагромадження, розвиток технологій та організаційні зміни зумовлюють потребу в особистості, здатній швидко адаптуватися до нових вимог, адекватно реагувати на нові виклики, навчатися впродовж усього життя, розвиватися та творити. Розроблення Концепції формування мистецького середовища в закладі загальної середньої освіти (далі - Концепція) викликane необхідністю вирішити ряд важливих освітніх завдань, які постали перед сучасним українським суспільством.

Метою сучасної освіти є виховання людини, яка вмiє критично мислити, цiнувати культурну спадщину та здатна творчо збагачувати її. У досягненні цієї мети важливе місце відводиться мистецтву у вихованні творчої, ініціативної, патріотично налаштованої особистості, яка розуміється на історії, культурі свого народу, усвідомлює власну унікальність у долі свого народу, її державному устрої, стратегіях розвитку, світоглядних позиціях.

Освітня діяльність сучасного закладу освіти покликана не просто дати дитині суму знань, умінь, навичок, а й сформувати в неї компетентність як загальну здатність, що ґрунтується на знаннях, досвіді, цінностях, здібностях, отриманих завдяки освітньому процесу. Традиційна парадигма навчального процесу поступилася місцем новій, в основі якої – формування життєвої компетентності учня, що передбачає мобільність знань, гнучкість методів і критичність мислення, тобто здатність використовувати наявні знання та вміння на вищому рівні, переносити їх у різні ситуації, застосовувати практично, робити правильні висновки.

Мистецьке середовище, виступаючи основою духовного життя суспільства, виражає потреби цього суспільства, його домагання в освіті та духовності. Це –

орієнтація в закладі загальної середньої освіти на спонукання учнів до естетичного переживання гуманістичних цінностей мистецтва як засобу їх особистісного розвитку.

Мистецьке середовище в закладі загальної середньої освіти спонукає до творчого самовираження школяра, створює можливості творчої співпраці між педагогами й учнями. Воно формує відповідні уміння, які дозволяють передавати власні знання, цінності, емоції та розуміти інших суб'єктів цього середовища.

На сучасному етапі європейські держави, визнаючи унікальну роль мистецтва у культурному і творчому розвитку молодого покоління, розглядають шкільну мистецьку освіту як засіб збереження культурної різноманітності і міжкультурного порозуміння в Європі й світі та надають дисциплінам зазначеного циклу статусу обов'язкових у національних освітніх програмах.

Мистецтво відіграє ключову роль у вихованні молодих європейців та забезпеченні міжкультурного взаєморозуміння на континенті, що робить проблему організації мистецької освіти на всіх її рівнях актуальною як в європейських державах, так і в Україні.

Нові завдання української школи потребують змін змісту освіти. Сучасна школа повинна стати середовищем для розвитку творчих людей, відповідальних громадян, активних та готових до самовдосконалення та навчання протягом життя.

Враховуючи компетентнісний підхід НУШ, слід відзначити, що важливого значення набуває мистецька компетенція, яка передбачає здатність розуміти твори мистецтва, формувати власні мистецькі смаки, самостійно виражати ідеї, досвід та почуття, усвідомлювати власну національну ідентичність як підґрунтя відкритого ставлення та поваги до розмаїття культурного вираження інших.

Мистецька освіта – це ядро системи художньо-естетичного виховання, яка розглядається як процес духовно-естетичного збагачення особистості шляхом залучення до цінностей мистецтва в соціокультурному просторі (естетична соціалізація) та як забезпечення спеціально організованих педагогічних умов формування духовного світу особистості засобами мистецтва. Під час процесу опанування мистецькими дисциплінами учні засвоюють певні знання і набувають компетентностей, які сприяють художньому розвитку особистості, що передбачає

розвиненість сенсорної та емоційно-почуттєвої сфер, образно-асоціативного мислення, загальних і спеціальних здібностей та якостей.

Законом України «Про освіту» передбачено, що саме для розвитку здібностей, обдарувань і талантів дітей створюються заклади освіти нового типу. Вони покликані відродити й примножити інтелектуальний потенціал України, дати можливість учням здобути знання понад обов'язковий загальноосвітній рівень, розкрити та сприяти реалізації їх індивідуальних творчих здібностей та обдарувань.

Нормативно-правовою основою Концепції є діюче нормативно-правове забезпечення освіти, зокрема Конституція України, Закони України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту», «Про сприяння соціального становлення та розвитку молоді в Україні», Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» (Розпорядження Кабміну України від 14 грудня 2016 року № 988-р Про схвалення Концепції державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року), Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності, затверджене наказом Міністерства освіти та науки України від 07.11.2000 року № 522, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 26 грудня 2000 року за № 946/5167 (у редакції наказу Міністерства освіти і науки України від 11 липня 2017 року № 994) та інші нормативно-правові документи, які регулюють зміст та діяльність у системі освіти.

II. Методологічні засади, підходи та принципи

Методологічну основу Концепції становлять концептуальні положення про єдність діяльності та свідомості особистості, її розвиток та саморозвиток; взаємозв'язок і взаємозалежність педагогічних явищ та процесів; ідеї компетентнісного особистісно-орієнтованого підходу до навчання і виховання.

Формуванню ключових компетентностей сприяє встановлення та реалізація в освітньому процесі міжпредметних і внутрішньо предметних зв'язків, а саме: змістово-інформаційних, операційно-діяльнісних і організаційно-методичних. Їх використання посилює пізнавальний інтерес учнів до навчання і підвищує рівень

їхньої загальної культури, створює умови для систематизації навчального матеріалу та формування наукового світогляду. Учні набувають досвіду застосування знань на практиці та перенесення їх в нові ситуації.

Теоретичну основу Концепції становлять:

- принципи неперервної освіти, андрагогіки, акмеології, інноватики, синергетики, креативної педагогіки;
- методологічні особливості використання інноваційних процесів в системі освіти (С. Гончаренко, Л. Даниленко, В. Ільченко, С. Подмазін, О. Савченко);
- обґрунтування психологічних аспектів сприйняття мистецтва (І. Бех «Своєрідність художньої творчості: психологічні аспекти», «Почуття успіху у вихованні особистості»);
- методи формування мистецької компетентності особистості (праці українських учених І. Бега, Н. Бібік, І. Єрмакова, О. Овчарук, Л. Масол, О. Пометун, І. Родигіної, О. Савченко);
- аналіз мистецької освіти закладах загальної середньої освіти зарубіжних країн як підґрунтя для реформування сучасної мистецької освіти України (Л. Халецька, Л. Волинець, І. Ярмак) та дослідження форм організації та тенденцій розвитку мистецької освіти в Україні і за кордоном (А. Вільчовська, Л. Волинець, Л. Зязюн, О. Локшина, Л. Масол, Н. Миропольська, Г. Ніколаї, О. Отич, Г. Падалка, В. Полтавець, О. Рудницька);
- аксіологічні основи мистецького розвитку особистості (М. Вайновська, О. Рудницька, О. Сипченко, О. Вишневський, В. Краус та ін.);
- ключові ідеї інтеграції та інтеграційних процесів в освіті (Н. Бочкова, Н. Волкова, С. Гончаренко, І. Козловська, Н. Лаврентьева, Л. Масол, О. Соколова, С. Полянкіна, Є. Пузанкова, М. Сова, В. Салій, М. Фіцула та ін.); теоретичні та практичні аспекти використання інтегрованих уроків (А. Андреєва, Г. Букреєва, Л. Дмитрієва, С. Ковтунець, Г. Поліщук, М. Тука та ін.);
- визначення соціокультурних аспектів освітніх нововведень та соціально-психологічних умов розповсюдження інновацій у педагогічному співавторстві (І. Бех, Е. Роджерс, Л. Струценко, А. Хон).

Опанування учнями мистецтва в закладі загальної середньої освіти ґрунтується на засадах компетентнісного, особистісно зорієнтованого, діяльнісного та інтегративного підходів.

Компетентнісний підхід сприяє формуванню предметних, міжпредметних і ключових компетентностей.

Особистісно зорієнтований підхід забезпечує розвиток в учнів індивідуальних художніх здібностей (музичних, образотворчих та ін.), творчого потенціалу.

Діяльнісний підхід спрямований на розвиток художніх умінь і здатності застосовувати їх у навчальній та соціокультурній практиці.

Інтегративний підхід виражається в акцентуванні взаємодії різних видів мистецтва в рамках освітньої галузі та пошуку міжпредметних зв'язків із предметами інших освітніх галузей, інтеграції шкільного навчання мистецтв із соціокультурним середовищем.

Предметна мистецька компетентність (музична, образотворча, хореографічна, театральна) – це здатність до пізнавальної і практичної діяльності у певному виді мистецтва. Вона формується у процесі опанування учнями системи знань та уявлень у сфері певного виду мистецтва (знаннявий компонент), набуття ними художньо-творчого досвіду з мистецтва (діяльнісний компонент), виховання ціннісних орієнтацій щодо мистецтва та мистецької діяльності (ціннісний компонент).

Під час опанування учнями різних видів мистецтва формуються міжпредметні естетичні компетентності – здатність учня орієнтуватися в естетичних нормах різних сфер соціуму відповідно до сформованих естетичних ідеалів і цінностей, системи інтегрованих мистецьких знань і досвіду, що формується під час опанування різними видами мистецтва.

Науково-педагогічні принципи Концепції узгоджуються із загальними педагогічними принципами, віддзеркалюють сучасний рівень розвитку та напрями окреслені Концепцією нової української школи, сприяють формуванню мистецької компетентності особистості:

- використання міжпредметних зв'язків для забезпечення цілісності сприймання й розуміння явищ суспільного життя, його цінностей;
- координація зусиль усіх учасників освітнього процесу;

- загальна оптимізація освітнього процесу;
- удосконалення професійної майстерності колективу педагогів;
- підвищення рівня педагогічної культури батьків.

III. Мета, завдання, стратегії Концепції

Мета – розробити, теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність моделі формування мистецького середовища в закладі загальної середньої освіти, спрямованого на особистісний розвиток учнів.

Відповідно до мети визначено такі **завдання**:

- охарактеризувати зміст і структурні компоненти формування мистецького середовища в закладі освіти;
- розробити методiku формування мистецького середовища в закладі;
- розробити та обґрунтувати модель розвитку мистецької освіти в закладі загальної середньої освіти;
- створити умови для формування інноваційного середовища для забезпечення розвитку мистецької освіти в закладі загальної середньої освіти;
- розробити та обґрунтувати критерії, показники, рівні ефективності формування мистецького середовища закладу освіти; готовності педагогів до здійснення такої діяльності;
- розробити діагностичний інструментарій, необхідний для проведення експерименту за темою «Формування мистецького середовища в закладі загальної середньої освіти»;
- розробити модель випускника за характерними особистими та творчими показниками;
- розробити комплекс програмного та навчально-методичного забезпечення реалізації моделі формування мистецького середовища в закладі загальної середньої освіти.

Стратегії Концепції:

- відновлення та підсилення ролі мистецької освіти в житті українського суспільства;

- надання можливостей для розвитку творчих здібностей дітей шкільного віку в сучасних умовах;
- підвищення якості мистецької освіти в Тернопільському ліцеї 21 – спеціалізованій мистецькій школі;
- розширення доступності мистецької освіти для дітей шкільного віку, незалежно від віку та місця проживання, в тому числі й для дітей з особливими потребами;
- акумулювання ідей для подальшого розвитку мистецької освіти в умовах Нової української школи.

IV. Зміст, форми, методи та засоби реалізації Концепції

Концептуальні засади змісту формування мистецького середовища в закладі освіти зумовлені загальною інтегральною педагогічною стратегією, профільною диференціацією змісту освіти, компаративним підходом до опанування різними видами мистецтва та пізнання цінностей вітчизняної та зарубіжної культури як складових єдиної духовної спадщини людства.

Основними **засобами** реалізації Концепції є

- введення в навчальний план предметів і курсів, які сприяють загальнокультурному розвитку особистості та формують гуманістичний світогляд;
- надання учням можливості спробувати себе в різних видах діяльності (інтелектуальної, художньо-естетичної тощо);
- раннє або поглиблене вивчення предметів мистецького спрямування;
- надання учням можливості вибору профілю навчання, темпу засвоєння навчального матеріалу;
- оригінальна організація освітньої діяльності, інтеграція навчальної та поза навчальної діяльності;
- надання широкого спектру додаткових освітніх послуг мистецького спрямування.

Психолого-педагогічні умови формування мистецького середовища в закладі загальної середньої освіти:

- використання потенціалу навчальних предметів щодо формування мистецького середовища, активізація пізнавальної діяльності через творчість і застосування активних та інтерактивних форм навчання і різноманітних проблемних ситуацій, які сприяють художньо-естетичному розвитку учнів;

- позаурочна та позакласна виховна робота як засіб формування мистецького середовища (залучення учнів до роботи мистецьких гуртків та організації заходів, концертів, виставок, проектної творчої діяльності, роботи літнього мистецького табору);

- вибір оптимальних форм, методів взаємодії сім'ї, закладу освіти, творчих спілок та закладів мистецтва в процесі формування мистецького середовища (ґрунтується на колективних, індивідуальних, групових формах творчої роботи, надає можливості створити сприятливі умови ефективного формування мистецької компетентності учнів).

Методи реалізації завдань Концепції:

- теоретичні: аналіз науково-методичної літератури та шкільної практики з питань формування мистецького середовища;

- емпіричні: анкетування, тестування, співбесіда, експертна оцінка для виявлення рівня сформованості мистецької компетентності учнів;

- педагогічний експеримент: використовується для перевірки ефективності умов (методики) формування мистецької компетентності старшокласників.

Серед **форм і методів** процесу формування мистецького середовища в закладі пріоритетна роль належить активним методам, що ґрунтуються на демократичному стилі взаємодії, спрямованій на розвиток творчих здібностей, критичного мислення, творчої ініціативи і художньо-естетичного смаку. До них належать:

- інтегровані уроки, які поєднують предмети загальноосвітнього циклу з різними видами мистецьких дисциплін, творчої діяльності, а також бінарні інтегровані уроки (коли у межах двох уроків поспіль опрацьовується матеріал двох і більше навчальних предметів);

- ситуаційно-рольові ігри;

- майстер-класи, тренінги, конкурси, виставки, фестивалі, концерти;

- розроблення програм інтегрованих навчальних курсів;

- створення індивідуальних освітніх траєкторій розвитку для обдарованої молоді;
- організація проєктної творчої діяльності учнів.

V. Суб'єкти спільної діяльності та цільові групи реалізації Концепції

Суб'єктами спільної діяльності з формування мистецького середовища в закладі загальної середньої освіти є:

- ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти»;
- Тернопільський обласний комунальний інститут післядипломної педагогічної освіти;
- Тернопільський комунальний методичний центр науково-освітніх інновацій та моніторингу.

У рамках Концепції доцільно виділити такі цільові групи: учні різного віку, педагогічні працівники, батьки учнів. Суб'єктами спільної діяльності можна визначити представників державних установ, що здійснюють наукове керівництво, мистецької громади міста, засобів масової інформації, молодіжних та громадських організацій.

VI. Управління реалізацією Концепції

Управління експериментальною роботою з метою формування мистецького середовища в закладі загальної середньої освіти здійснюється на основі нормативно-правової бази та за умов науково-методичного забезпечення за принципами: демократичності, орієнтації на розвиток, інноваційності та творчого підходу, співпраці всіх суб'єктів системи, особистісно-зорієнтованій спрямованості, індивідуального підходу, гнучкості, мобільності, наукової організації та соціально-психологічного супроводу.

Ефективність координації процесу формування мистецького середовища в закладі зростатиме при узгодженні дій державних органів управління, наукових установ, громадських організацій, мистецьких закладів, батьківської громадськості.

Управління реалізацією Концепції спрямоване на досягнення головних цілей, завдань формування мистецького середовища у закладі освіти, а саме:

- задоволення соціального запиту в оновленні і підвищенні якості підготовки випускника до життя й діяльності в умовах ринку;
- організація освітнього процесу з включенням інноваційних програм;
- задоволення особистих потреб й інтересів усіх учасників інноваційної діяльності (учнів, батьків, учителів, громадськості).

VII. Підготовка педагогічних кадрів до реалізації Концепції (методична робота, самоосвітня діяльність, саморозвиток та самовдосконалення, підвищення рівня професійної компетентності)

Важливим фактором ефективності впровадження будь-якої інновації є кадровий потенціал. З метою забезпечення ефективності заходів щодо реалізації Концепції передбачається проведення системної роботи щодо підвищення рівня професійної компетентності педагогічних працівників школи: оптимізація процесів самоосвіти, урізноманітнення форм науково-методичної роботи, активізація процесів неперервного професійного навчання. Основним завданням методичної роботи є систематична колективна й індивідуальна діяльність педагогів, спрямована на підвищення їхнього науково-теоретичного, загальнокультурного рівня, психолого-педагогічної підготовки і професійної майстерності.

Функціонування методичної роботи в закладі освіти в умовах реалізації Концепції спрямовується на:

- розвиток творчої активності, навичок дослідницької діяльності педагогів, професійної компетентності, морально-духовних, особистісних якостей, відповідальності за результати своєї роботи;
- впровадження ефективних колективних, групових, індивідуальних форм роботи з педагогічними кадрами з використанням технологій, що забезпечать належні умови для безперервного професійного вдосконалення й росту майстерності;
- модернізація змісту, форм розвитку професійної компетентності та культури вчителів;

- вивчення, апробація та впровадження в практику передового педагогічного досвіду роботи, наукових ідей, інноваційних технологій формування мистецького середовища в закладі;

- здійснення постійного моніторингу показників роботи ліцею в умовах реалізації Концепції, удосконалення діяльності;

- методичне забезпечення психолого-педагогічного супроводу учнів у освітньому процесі, виховній роботі;

- оптимізація форм і методів освітньої діяльності.

Розвиток професійної компетентності педагогічних працівників ліцею відбувається шляхом:

- створення умов для стимулювання самоосвіти, інтелектуального потенціалу;

- забезпечення індивідуалізації та варіативності змісту і форм професійного удосконалення праці педагогічних працівників;

- залучення талановитої молоді до реалізації Концепції, підвищення мотивації їх науково-дослідницької та творчої діяльності;

- психолого-педагогічні консультації, семінари, практикуми, виступи у форматі доповідей вчителів-предметників із проблеми формування мистецького середовища в закладі;

- підвищення професійної компетентності педагогів через відвідування тренінгових занять, роботу в творчих групах, участь у онлайн-семінарах, вебінарах;

- участь у роботі науково-практичних конференцій, семінарах, круглих столах міського, обласного, всеукраїнського і міжнародного рівнів.

Підготовка педагогічного колективу до роботи в умовах реалізації Концепції послідовно та цілеспрямовано відбувається шляхом організації роботи педагогічної ради, методичної ради, предметних товариств, організації роботи творчих груп, служб школи.

VIII. Шляхи, очікувані результати реалізації Концепції

Ефективність процесу формування мистецького середовища залежать від повноти реалізації усіх його складових. Тому конкретними *шляхами реалізації* можуть бути:

- нормативно-правове забезпечення реалізації Концепції, що регулюється відповідними нормативними актами: законами України, Указами Президента України, постановами Верховної Ради та Кабінету Міністрів України, відповідними наказами Міністерства освіти і науки України, рішеннями органів місцевого самоврядування;
- розробка і впровадження навчально-методичних комплексів інноваційного змісту навчання, орієнтованих на інтеграцію широкого кола питань щодо формування мистецького середовища, забезпечення реалізації цих комплексів за допомогою посібників, зошитів, технічних засобів навчання й наочного дидактичного матеріалу тощо;
- проведення діагностики рівнів сформованості мистецького середовища, діагностики педагогічної компетентності вчителів закладу з проблеми;
- створення серед освітньої громадськості атмосфери зацікавленості у формуванні мистецького середовища, активізація сумісних зусиль науковців і педагогів з метою здійснення теоретико-методологічного забезпечення розв'язання проблеми на рівні досягнень психолого-педагогічної науки і практики (розробка й впровадження відповідних навчально-методичних комплексів інноваційного змісту навчання, викладання інтегрованих курсів тощо);
- активне використання засобів масової інформації та інших джерел для пропаганди та розповсюдження вітчизняних та зарубіжних новітніх теоретичних розробок, розробок вчителів-новаторів, власного досвіду з проблеми;
- поширення просвітницьких, культурно-мистецьких, соціальних акцій для дітей та молоді, спрямованих на формування мистецького середовища;
- забезпечення якісної підготовки педагогічних кадрів для здійснення завдань, окреслених Концепцією;
- створення інформаційно-ресурсного центру для самоосвіти вчителів з проблеми формування мистецького середовища;

- створення належної матеріально-технічної бази у закладі освіти з метою реалізації положень Концепції.

Очікуваними результатами передбачено:

- підвищення якості освітньої діяльності та якості освіти;
- охарактеризовано зміст, основні поняття і структурні компоненти мистецького середовища в закладі загальної середньої освіти;
- уточнені й обґрунтовані критерії, показники та рівні сформованості мистецького середовища в закладі загальної середньої освіти;
- розроблено методичку формування мистецького середовища;
- розроблено науково-методичне забезпечення проектування інноваційного розвитку закладу освіти; виданно посібник «Формування мистецького середовища в сучасній школі»
- проведення діагностування сформованості мистецького середовища завдяки підібраному діагностичному інструментарію;
- трансформація традиційної системи освіти в інноваційну з урахуванням потенційних можливостей та освітніх потреб замовників освітніх послуг;
- формування інноваційної культури педагогів, зокрема, розвиток їх критичного мислення, ініціативності та відповідальності за результати власної професійної діяльності.

Ефективна реалізація даної Концепції можлива за умови раціонального використання фінансових, технічних, матеріальних, інтелектуальних та інших ресурсів закладу освіти, які спрямовуються на формування усвідомленого ставлення учнів до збагачення емоційно-естетичного досвіду, формування культури почуттів, розвиток загальних та мистецьких здібностей, художньо-образного мислення, універсальних якостей творчої особистості, розвитку в них готовності до самостійного вибору власного місця в житті, прагнення до самовдосконалення.

**Науковий керівник,
доктор педагогічних наук**

А. В. Вихрущ

Директор школи

М. І. Гудима